

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny z biologii dla klasy trzeciej szkoły ponadpodstawowej dla zakresu podstawowego od 1 września 2024r. do podręcznika Operon 3

Temat	Ocena dopuszczająca. Uczeń:	Ocena dostateczna. Uczeń:	Ocena dobra. Uczeń:	Ocena bardzo dobra. Uczeń:	Ocena celująca. Uczeń:
I. EWOLUCJONIZM					
1. Historia myśli ewolucyjnej	<ul style="list-style-type: none"> – podaje definicję ewolucji – wskazuje Karola Darwina jako twórcę teorii ewolucji – zna pojęcia: <i>adaptacje</i>, <i>dobór naturalny</i> – wie, że współczesna teoria ewolucji uwzględnia osiągnięcia innych dziedzin, np. genetyki 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że teoria ewolucji Darwina obaliła inne poglądy na ewolucję – rozumie, że adaptacje zwiększają przeżywalność i rozrodczość zwierząt w środowisku ich życia – wie, że blisko spokrewnione gatunki wywodzą się od wspólnego przodka – wymienia przykłady założeń teorii Darwina 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady praktycznego zastosowania ewolucji – wymienia teorie dotyczące różnorodności biologicznej przed Darwinem – wie, skąd Darwin czerpał informacje o ewolucji gatunków – wyjaśnia, w jaki sposób Darwin tłumaczył jedność życia – wie, że drzewo filogenetyczne obrazuje pokrewieństwo ewolucyjne gatunków – podaje założenia teorii Darwina – zna pojęcie syntetycznej teorii ewolucji 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia założenia kreacjonizmu i podaje nazwiska znanych kreacjonistów – wymienia założenia teorii Lamarcka – zna i rozumie znacznie miejsc badań przyrodniczych Karola Darwina – tłumaczy na podstawie drzewa filogenetycznego pokrewieństwo ewolucyjne gatunków oraz wskazuje wspólnego przodka – wyjaśnia istotę założeń teorii Darwina – tłumaczy, czym jest syntetyczna teoria ewolucji. 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje i wyjaśnia założenia teorii Lamarcka i Darwina – na podstawie informacji tekstowych sporządza proste drzewo filogenetyczne – osadza i tłumaczy zachodzenie ewolucji na poziomie molekularnym – przygotowuje prezentację multimedialną na temat życia Karola Darwina – korzysta z dodatkowych źródeł wiedzy
2. Dowody ewolucji	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że skamieniałości są dowodami na zachodzenie ewolucji – rozumie, że niektóre narządy zwierząt pełnią taką samą funkcję, ale mają inną budowę (skrzydła ptaków i 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje przykłady skamieniałości – wie, że istnieją metody umożliwiające określenie wieku skał – rozróżnia narządy homologiczne i analogiczne 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia istnienie skamieniałości w kontekście ewolucji – wymienia metody datowania skamieniałości – wyjaśnia, na czym polegał dryf kontynentów 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, w jaki sposób powstają skamieniałości – wyjaśnia, na czym polega metoda datowania izotopowego – definiuje pojęcie czasu połowicznego rozpadu 	<ul style="list-style-type: none"> – wie, w jaki sposób można wykorzystać wiedzę na temat żywych skamieniałości w badaniu ewolucji – interpretuje dane dotyczące wieku skamieniałości na podstawie wykresu lub tekstu

	<p>owadów) i są adaptacją do warunków życia</p> <p>– rozumie, że zmiany ewolucyjne zachodzą także na poziomie genetycznym</p>	<p>– wymienia biochemię i genetykę jako dziedziny dostarczające dowodów na zachodzenie ewolucji</p>	<p>– podaje przykłady narządów homologicznych i analogicznych oraz wskazuje na ich związek ze środowiskiem życia organizmów</p> <p>– podaje przykłady molekularnych dowodów na zachodzenie ewolucji</p>	<p>– wyjaśnia rolę dryfu kontynentów z występowaniem gatunków endemicznych</p> <p>– rozróżnia na przykładach konwergencję i dywergencję oraz tłumaczy istotę tych procesów</p> <p>– interpretuje zmiany na poziomie genetycznym i biochemicznym w kontekście pokrewieństwa gatunków</p>	<p>– korzysta z dodatkowych źródeł wiedzy, podaje mniej znane przykłady ewolucji zbieżnej i rozbieżnej</p> <p>– przygotowuje esej na temat przykładów weryfikacji pokrewieństwa ewolucyjnego gatunków w oparciu o dane genetyczne</p>
3. Mechanizmy ewolucji	<p>– wie, że ewolucji podlega populacja</p> <p>– rozumie, że najlepiej przystosowane organizmy mają największe szanse na przeżycie i wydanie potomstwa</p>	<p>– zna pojęcia <i>pula genowa</i> i <i>częstość alleli</i></p> <p>– zna pojęcia <i>dobór naturalny</i> i <i>walka o byt</i></p> <p>– rozumie, że warunki środowiska wpływają na wykształcenie określonych adaptacji</p> <p>– wie, w jakich warunkach może powstać oporność na antybiotyki</p>	<p>– definiuje pojęcia: <i>pula genowa</i>, <i>częstość alleli</i>, <i>częstość genotypów</i>, <i>częstość fenotypów</i></p> <p>– wymienia czynniki ewolucji</p> <p>– definiuje pojęcia: <i>dobór naturalny</i>, <i>walka o byt</i>, <i>dryf genetyczny</i></p> <p>– zna rodzaje doboru naturalnego</p> <p>– omawia rolę doboru naturalnego w powstawaniu adaptacji</p> <p>– definiuje melanizm przemysłowy</p> <p>– zna związek pomiędzy występowaniem zarodźca malarii i niedokrwistości sierpowatej</p>	<p>– tłumaczy, czym jest pula genowa na przykładzie konkretnej populacji</p> <p>– tłumaczy znaczenie krzyżowania losowego, mutacji, dryfu genetycznego, walki o byt, migracji i doboru naturalnego w zachodzeniu procesu ewolucji</p> <p>– omawia zjawiska efektu szyjki od butelki i efektu założyciela</p> <p>– tłumaczy mechanizm powstawania oporności na antybiotyki i pestycydy oraz adaptacji ochronnych</p> <p>– wyjaśnia rolę doboru naturalnego na częstość występowania alleli warunkujących choroby genetyczne</p>	<p>– interpretuje na konkretnych przykładach znaczenie zmienności genetycznej i mutacji w kontekście mechanizmów ewolucji</p> <p>– planuje, wykonuje i interpretuje doświadczenie obrazujące efekt zjawiska szyjki od butelki</p> <p>– wyjaśnia sposób dziedziczenia niedokrwistości sierpowatej i rolę doboru naturalnego w częstości alleli warunkujących tę chorobę</p>

4. Pochodzenie gatunków	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że organizmy należące do różnych gatunków nie mogą się ze sobą krzyżować – rozumie istotę powstawania nowych gatunków – wie, że niektóre gatunki wymarły 	<ul style="list-style-type: none"> – zna ewolucyjną definicję gatunku – wie, że bariery rozrodcze uniemożliwiają krzyżowanie się gatunków – wie, że w określonych warunkach może dojść do powstania nowych gatunków – rozumie przyczyny wymierania niektórych gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> – rozróżnia definicje gatunku: ewolucyjną i według Linneusza – wie, czym jest izolacja rozrodcza i podaje jej przykłady – wie, w jaki sposób dochodzi do powstawania nowych gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia na przykładach bariery rozrodcze prezygotyczne i postzygotyczne – definiuje specjacje i podaje jej rodzaje – objaśnia mechanizm powstawania nowych gatunków – tłumaczy, w jakich warunkach może dojść do wymierania gatunków 	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowuje prezentację multimedialną na temat antybiotykoodporności – korzysta z dodatkowych źródeł wiedzy – przygotowuje referat na temat „wielkich wymierań”
5. Pochodzenie człowieka	<ul style="list-style-type: none"> – wie, że człowiek należy do naczelnych – wskazuje na schemacie cechy wspólne człowieka i szympansa – zna przykłady przodków człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przedstawicieli naczelnych – podaje przykłady cech wspólnych człowieka i małp człekokształtnych – podaje przykłady cech odróżniających człowieka od małp człekokształtnych – wie, czym były hominidy – wymienia przykłady przodków człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia systematykę naczelnych – wymienia cechy wspólne naczelnych – wskazuje podobieństwa i różnice pomiędzy człowiekiem i małpami człekokształtnymi – podaje przykłady hominidów – podaje przykłady hominidów z rodzaju <i>Homo</i> – wymienia przodków człowieka – wie, że współczesny człowiek wywodzi się z Afryki 	<ul style="list-style-type: none"> – omawia na schemacie pokrewieństwo ewolucyjne naczelnych – wyjaśnia przynależność systematyczną <i>Proconsula</i> – wskazuje na schemacie cechy anatomiczne wspólne i odróżniające człowieka i małpy człekokształtne – wymienia chronologicznie znane hominidy i omawia ich najważniejsze cechy – analizuje drzewo rodowe człowieka i wskazuje kolejnych przodków – omawia zmiany społeczne i kulturowe gatunku <i>Homo sapiens</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowuje prezentację multimedialną dotyczącą aktualnego stanu wiedzy na temat pochodzenia człowieka i przedstawia ją na forum klasy
II. EKOLOGIA					
1. Tolerancja ekologiczna organizmów	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>ekologia</i>, <i>środowisko</i>, <i>siedlisko</i>, <i>nisza ekologiczna</i>, <i>gatunki</i> 	<ul style="list-style-type: none"> – określa, czym się zajmują poziomy organizacji żywej materii w ekologii 	<ul style="list-style-type: none"> – podaje definicję pojęć: <i>stenobionty</i>, <i>eurybionty</i> – podaje przykłady stenobiontów i eurybiontów 	<ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy na wykresach odmienny zakres tolerancji gatunku w odniesieniu do dwóch różnych czynników środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia przykłady gatunków wskaźnikowych stosowanych w diagnostyce wody i gleby

	<p><i>wskaźnikowe, tolerancja ekologiczna</i></p> <ul style="list-style-type: none"> – wymienia zakres badań ekologicznych – klasyfikuje czynniki środowiska na biotyczne i abiotyczne – wymienia przykłady gatunków wskaźnikowych 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia różnice między siedliskiem a niszą ekologiczną organizmu – wyjaśnia znaczenie organizmów o wąskiej tolerancji ekologicznej w stosunku do czynnika środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> – potrafi na wykresach wskazać zakres tolerancji wybranych gatunków wobec określonego czynnika środowiska – omawia cechy bioindykatora – wskazuje znaczenie porostów jako gatunków wskaźnikowych zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego – wskazuje przykłady bioindykatorów innych niż porosty 	<ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy, jak funkcjonuje organizm w skrajnych wartościach czynnika ograniczającego 	
2. Cechy populacji	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcie <i>populacja</i> – wymienia cechy charakteryzujące populację – wymienia typy wzrostu liczebności populacji – wymienia typy struktury przestrzennej populacji – wymienia typy populacji ze względu na strukturę płciową i wiekową 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>terytorializm, struktura wiekowa populacji, struktura płciowa populacji, emigracja, imigracja</i> – opisuje podstawowe wskaźniki demograficzne populacji – rozrodczość i śmiertelność – opisuje typy krzywych wzrostu populacji – opisuje podstawowe typy rozmieszczenia, populacji i podaje przykłady gatunków, które reprezentują każdy z nich – opisuje cechy organizmów terytorialnych 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia piramidę obrazującą strukturę wiekową i strukturę płciową populacji – wyjaśnia różnicę między rozrodczością a śmiertelnością populacji – na schematach rozpoznaje typy wzrostu liczebności populacji – na schematach rozpoznaje typ piramidy wiekowej populacji – przedstawia zalety i wady życia w grupie 	<ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy na wybranych przykładach wpływ czynników na liczebność populacji – wyjaśnia znaczenie rozrodczości i śmiertelności dla regulacji liczebności populacji – wyjaśnia zależność między strukturą przestrzenną populacji a terytorializmem – planuje obserwacje wybranej populacji 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje fazy dynamiki liczebności populacji oraz podaje przykłady gatunków, które je reprezentują
3. Stosunki między populacjami	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia klasyfikacje oddziaływań na antagonistyczne, nieantagonistyczne i neutralne 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje oddziaływania międzygatunkowe: ofiara – drapieżnik, roślina – roślinożerca, żywiciel – pasożyt 	<ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy główne przyczyny i skutki konkurencji międzygatunkowej – analizuje na schemacie cykliczne zmiany liczebności 	<ul style="list-style-type: none"> – planuje doświadczenie mające na celu wykazanie istnienia konkurencji międzygatunkowej 	<ul style="list-style-type: none"> – przedstawia znaczenie doświadczeń Gausego w określeniu skutków konkurencji międzygatunkowej

	<ul style="list-style-type: none"> – wymienia przykłady oddziaływań antagonistycznych – wymienia skutki konkurencji wewnątrz- i międzygatunkowej – wymienia nieantagonistyczne interakcje międzygatunkowe 	<ul style="list-style-type: none"> – opisuje mechanizmy adaptacyjne: ofiar i drapieżników, roślin i roślinożerców, pasożytów i żywicieli – opisuje przykłady zachowań mutualistycznych i komensalistycznych 	<ul style="list-style-type: none"> populacji zjadającego i populacji zjadanego – tłumaczy różnice między drapieżnictwem, roślinożernością i pasożytnictwem – tłumaczy różnice między mutualizmem obligatoryjnym i mutualizmem fakultatywnym 	<ul style="list-style-type: none"> – tłumaczy skutki działania substancji allelopatycznych – tłumaczy znaczenie pasożytów, drapieżników i roślinożerców dla funkcjonowania biocenozy – przedstawia przykłady mutualizmu i komensalizmu 	
4. Zależności pokarmowe w ekosystemach, czyli kto kogo zjada	<ul style="list-style-type: none"> – podaje definicję pojęć: <i>łańcuch troficzny, łańcuch spazania, łańcuch detrytusowy, poziom troficzny, sieć troficzna</i> – wymienia poziomy w łańcuchu troficznym spazania i detrytusowym – podaje przykłady łańcucha troficznego spazania i detrytusowego – podaje przykłady sieci troficznej – wymienia przykłady pierwiastków krążących w przyrodzie 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie schematów konstruuje łańcuchy troficzne – spazania i detrytusowy – oraz sieci troficzne – wyjaśnia zjawisko krążenia materii i przepływu energii – porównuje produkcję pierwotną i wtórną 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia pojęcia: <i>produkcja pierwotna</i> (brutto, netto), <i>produkcja wtórna</i> (brutto, netto) – wyjaśnia rolę łańcucha detrytusowego w ekosystemie wodnym i lądowym – wyjaśnia rolę producentów, konsumentów i destruentów w ekosystemie 	<ul style="list-style-type: none"> – na podstawie schematów analizuje produkcję pierwotną i wtórną wybranego ekosystemu – na podstawie schematów sieci troficznych wskazuje na budujące je łańcuchy – tłumaczy, dlaczego są korzystne krótkie sieci troficzne w naturalnych ekosystemach 	<ul style="list-style-type: none"> – wyjaśnia, dlaczego lasy równikowe i rafy koralowe są ekosystemami o najwyższej produktywności
III. RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA					
1. Bioróżnorodność i jej zagrożenia	<ul style="list-style-type: none"> – definiuje pojęcia: <i>różnorodność biologiczna, różnorodność genetyczna, różnorodność gatunkowa, różnorodność ekosystemów</i> – wymienia czynniki kształtujące różnorodność biologiczną 	<ul style="list-style-type: none"> – określa różne poziomy różnorodności biologicznej – przedstawia czynniki kształtujące różnorodność biologiczną – opisuje biomy 	<ul style="list-style-type: none"> – porównuje różne poziomy różnorodności biologicznej i podaje przykłady – wyjaśnia na wybranych przykładach czynniki kształtujące różnorodność biologiczną 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje różne poziomy różnorodności biologicznej – wykazuje znaczenie ognisk różnorodności dla zachowania cennych gatunków – przedstawia osobliwości fauny i flory w poszczególnych biomach 	<ul style="list-style-type: none"> – analizuje wpływ doboru sztucznego na zmienność genetyczną – wyjaśnia, dlaczego Polska jest jednym z nielicznych państw europejskich o dużej różnorodności gatunkowej

	– wymienia biomy		– wyjaśnia zależność rozmieszczenia biomów od warunków klimatycznych		– przygotowuje seminarium na temat rozmieszczenia i funkcjonowania biomów
2. Przyczyny wzrostu zagrożenia różnorodności biologicznej	– wymienia przyczyny wzrostu zagrożenia różnorodności biologicznej (niszczenie siedlisk; introdukcji i zawleczenia obcych gatunków roślin i zwierząt; wprowadzania organizmów modyfikowanych genetycznie i gatunków synantropijnych)	– wymienia przyczyny wzrostu zagrożenia różnorodności biologicznej – opisuje wymieranie gatunków wywołane niszczeniem siedlisk, rozwojem nowoczesnego rolnictwa, introdukcją i zawleczeniem obcych gatunków roślin i zwierząt, gatunków synantropijnych i zmodyfikowanych genetycznie – charakteryzuje gatunki introdukowane, zawleczone, synantropijne i zmodyfikowane genetycznie oraz ich wpływ na różnorodność biologiczną	– ocenia skutki ograniczenia występowania gatunków – na wybranych przykładach analizuje skutki introdukcji i zawleczenia obcych gatunków – ocenia wpływ gatunków synantropijnych i zmodyfikowanych genetycznie na różnorodność biologiczną – analizuje sens ochrony bioróżnorodności	– analizuje znaczenie czerwonych ksiąg roślin i zwierząt dla zachowania różnorodności biologicznej – analizuje różnice i skutki introdukcji i zawleczenia obcych gatunków do Polski – analizuje w przyszłości konsekwencje wprowadzania dla bioróżnorodności biologicznej organizmów modyfikowanych genetycznie w Polsce	– opracowuje listę gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi Roślin i Zwierząt występujących w najbliższym miejscu zamieszkania – opracowuje listę gatunków synantropijnych w najbliższym miejscu zamieszkania i ocenia ich wpływ na różnorodność biologiczną
3. Działania prowadzące do wzrostu różnorodności biologicznej	– dzieli ochronę gatunkową na całkowitą i częściową – wymienia cele ochrony gatunkowej – wymienia formy ochrony gatunkowej (ogrody zoologiczne, botaniczne, arboretum)	– porównuje ochronę gatunkową całkowitą i częściową – charakteryzuje proces restytucji i reintrodukcji – porównuje rolę ogrodów zoologicznych, botanicznych i arboretum w ochronie gatunkowej	– opisuje wybrane przykłady restytucji i reintrodukcji gatunków	– przedstawia wybrany ogród zoologiczny jako przykład ochrony gatunkowej	– ocenia skuteczność reintrodukcji dla ochrony gatunkowej na świecie

<p>4. Formy ochrony różnorodności biologicznej</p>	<p>– wymienia formy ochrony przyrody w Polsce</p>	<p>– charakteryzuje formy ochrony przyrody w Polsce – porównuje ochronę ścisłą i częściową w parkach narodowych</p>	<p>– porównuje formy ochrony przyrody w Polsce – charakteryzuje i wymienia rezerwaty biosfery w Polsce – charakteryzuje parki w Polsce z Listy Światowego Dziedzictwa Dóbr Kultury i Przyrody UNESCO – przedstawia strategię zrównoważonego rozwoju</p>	<p>– charakteryzuje wybrane parki narodowe w Polsce – lokalizuje na mapie Polski poszczególne parki narodowe – podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych, pomników przyrody, obszarów chronionego krajobrazu najbliższej okolicy – analizuje strategię zrównoważonego rozwoju w skali kraju i świata dla zachowania różnorodności biologicznej</p>	<p>– ocenia znaczenie obszarów Natura 2000 pod kątem zachowania różnorodności biologicznej – opracowuje mapę z zaznaczonymi nowo zatwierdzonymi formami ochrony przyrody w swoim miejscu zamieszkania</p>
--	---	---	---	--	---